

EESSÕNA

Eesti hiiu- ja vägilasmuistendite teine köide sisaldab peamiselt Saaremaa hiiumuistendeid, muistendeid Tõllust ja tema naisest, noorest Tõllust ning Leigrist. Peale selle on käesolevasse kogusse paigutatud veel rahvajutte Olevist ja Petseri vägimehest.

Suure Tõllu peatükis leidub ka Peeter Süda (Südda) omaaegne populaarne raamat «Suur-Tõll — Saaremaa vägimees», käesolevas publikatsioonis avaldatud 1889. a. ilmunud teise, parandatud ja täiendatud trüki, seega autori eluajal ilmunud viimse trüki järgi. Esimene ja teine trükk erinevad omavahel ka sõnastuse poolest. Paraku küll, autor on ühel või teisel korral teinud nii mõnegi tekstikohenduse rahvapärast väljendust kahjustades. Aga stiili analüüs ei kuulu käesoleva väljaande eesmärkide hulka.

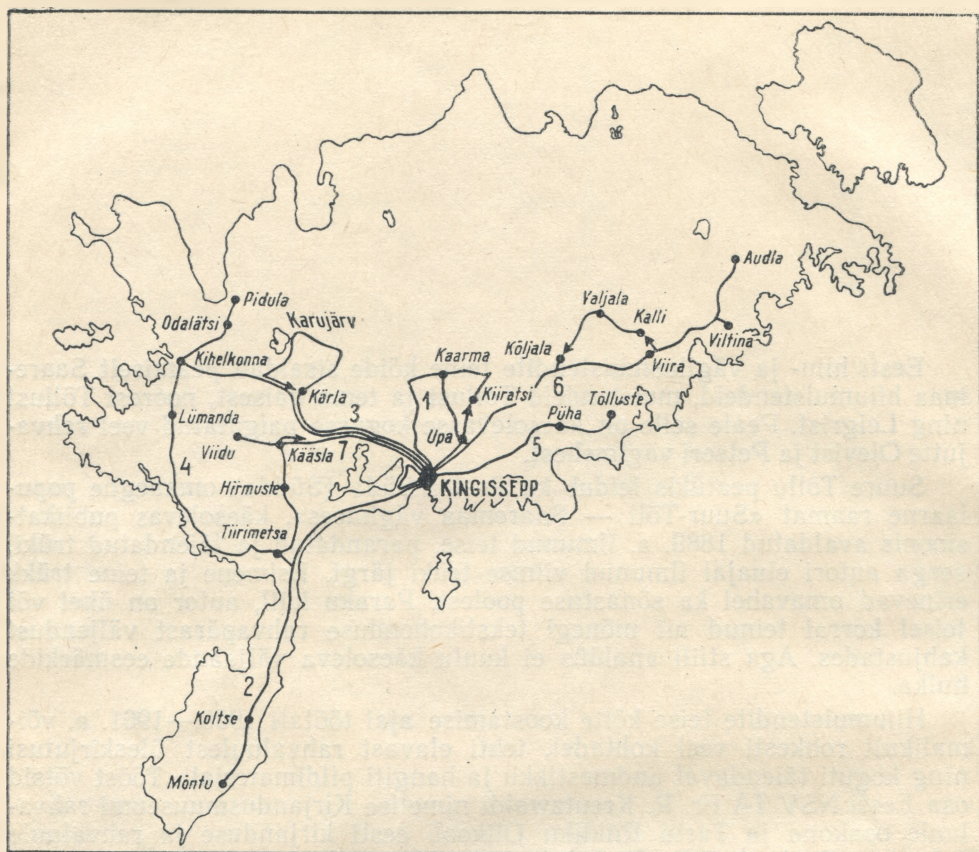
Hiiumuistendite teise köite koostamise ajal töötati 1958.—1961. a. võimalikult rohkesti veel kohtadel, tehti elavast rahvaluulest üleskirjutusi ning koguti täiendavat andmestikku ja hangiti pildimaterjali. Tööst võtsid osa Eesti NSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakond ja Tartu Riikliku Ülikooli eesti kirjanduse ja rahvaluule kateeder. Peale muistenditekside noteeriti otseseid muljeid selle kohta, kui võrd Suure Tõllu muistendid püsivad veel elavas rahvaluules ning kui võrd trükisõna mõjud on pääsenud suulist traditsiooni omalt poolt mõjutama ja segama. Tulemused selleski osas pakuvad huvi. Kõigepealt on tähelepanev, et rahvas püüab vahet teha elava jutustuse ja raamatu teksti vahel. Mil määral see vahetegemine on usaldatav, on muidugi eri küsimus. Enne oma monograafia väljaandmist intensiivistas süstemaatilist kogumist ka M. J. Eisen, peamiselt 1926. a., aga temale saadetud materjali hulgas leidub juba palju ebaehtsat (vt. lk. 399—400).

1959. aasta suvel tegid TRÜ eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri töötajad filmivõtteid Suure Tõllu muistenditega seotud paikadest ja objektidest piirkonnas, mis on märgitud kaardil (lk. 8).

Muistendid käesolevas köites on süstematiseeritud samal viisil kui esimeses köites («Muistendid Kalevipojast»). Paljude ühiste küsimuste puhul ei korrata juba eelmise köite sissejuhatuses või kommentaarides väljendatud, vaid, kus se jälgimist ei sega, viidatakse esimesele köitele.

Suure Tõllu aineid pole kasutatud ulatuslikumaks poeetiliseks ümber töötuseks, nagu seda on tehtud Kalevipoja-lugudega. Väiksemaid katsetusi üksikuid motiive luuleteoseks vormida leidub siiski õige mitu. Ka need on siin trükitud lisana kui huvitav võrdlusmaterjal.

Et kõigil kolmel köitel (Kalevipoeg, Tõll, Vanapagan) on enamikus ühised põhitüübid (Kiviviskamine — objektid mitmesugused; Kivikandmine — eesmärgid mitmesugused; Samumine läbi vete — põhjused ja teostus mitmesugune; Surm — järgneb vaenlase löögist, jne.), on otstarbekohane põhitüüpide ja aineregister liita kol-

TRÜ rahvaluule-alane ekspeditsioon Saaremaale 14.—22. juulini 1959.

manda kõitega. Sel kombel juhitakse materjali vajaja korraga kõigi tekstide juurde.

Vahepeal ülesleitud või juurdekogutud tekstid antakse kõik kolmanda kõi te lisas.

Tekstide redigeerimisel on toimitud niisamuti kui I köites. Originaaltekstid esitatakse diplomaatilises trükis, kuigi mitte fotograafilise täpsusega. Redigeerimisel on piiratud tänapäeva õigekeelsusreeglite arvestamisega üksnes seevõrra, et paranduste tõttu ei kaoks teksti murdepärasus, teksti lugemine muutuks aga hõlpsamaks. Kokku- ja lahkukirjutamist on parandatud seal, kus muidu võiks tekkida arusaamatusi, niisamuti on toimitud sõnajärjestusega. Sama põhimõtet on järgitud sõnaalgulise *h* kasutamisel. On teada, et sõnaalguline *h* eesti murdeis üldiselt puudub; muistendite üleskirjutajad on *h* kasutamises olnud aga ebarajjekindlad, seepärast on autorid redigeerinud siin igal pool *h* kasuks.

Kirjavahemärgid on asetatud vastavalt kehtivaile reeglile.

Väljaandjate-poolsed lisandused on paigutatud nurkklaambreisse [1], väljajätet aga märgitud kolme joonekesega nurkklaambreis [— — —].

Kõige vajalikumad selgitavad märkused on viidud joone alla, muud lisaseletused tekstide paremaks mõistmiseks leiduvad kommentaarides; kommenteerivas osas on antud ka vajalikud lisandid, mille esitamine oleks kujunenud tekstiosa koormavaks.

Käesoleva köite materjali on käsikirjalistest kogudest välja otsinud E. Liiv, täiendusi toonud E. Normann, süsteem ja lisad kuuluvad E. Laugastele, samuti kirjandusest pärit ainek, materjalid muudest kogudest peale Kirjandusmuuseumi kogude ning piltide valik. Samuti kommentaare ja kaardid lk. 404—405. Petseri vägilase kohta käivad teoreetilised osad kirjutab E. Liiv. Kollatsioneerimistöö tegid E. Liiv ja E. Normann, viimane seadis ka tekstid ja viited ühtlasesse süsteemi. Redigeerimisküsimusi lahendasid autorid ühiselt. Resümee koostas E. Normann, registreerid — E. Laugaste, sõnastiku — E. Normann ja E. Laugaste. Tekstid tõlkisid: lk. 93 jj. — O. Parmas, lk. 326 (D, E), lk. 345 jj. — E. Normann, ülejäänud — E. Laugaste. Resümee tõlkis vene keelde A. Pravdin, saksa keelde — V. Sepp.

Setumurdelised tekstid vaatas läbi V. Pino. Kriitilisi märkusi tegid ja nõu andsid veel H. Tampere, K. Taev, R. Viidalepp. Materjali kogumisel ja tehniliste ülesannete lahendamisel abistasid koostajaid R. Põldmäe, A. Rõõm, R. Praakli ja V. Metstak. Neile kõigile palju tänu!

Märkus väljaande kohta

Eesti rahvaluulematerjalide publitseerimist alustati žanride kaupa. Tekstide süstemaatilise avaldamise algatus kuulub Jakob Hurdale «Vana Kandle» ja «Setukeste lauludega», kuhu topograafilisel printsiibil on koondatud regivärsilised rahvalaulud. Väljaande üldpealkirjaks pani Hurt *MONUMENTA ESTONIAE ANTIQUAE*. 1959. aastal alustati uue liigi — muistendite täielikku avaldamist sama üldpealkirja all: laulupublikatsioonist eraldamiseks markeeriti see rooma numbriga II (eeldades, et laulud edaspidi kannaksid numbrit I). Järgmised avaldamisele tulevad liigid saaksid vastavalt nende ilmumisele jälle uue numbrit (III, IV jne.). Iga liigi sees võib köide kanda veel mõnd eripealkirja (siin «Hiiu- ja vägilasmuistendid»), ja kui samateemalisi köiteid on rohkem, kannaksid needki oma järjekorranumbrit, nagu nähtub praegusestki väljaandest, kus hiiu- ja vägilasmuistendid on koondatud köidetesse I, II ja III.